

## بررسی نقش مرقد مطهر حضرت بی بی حکیمه (س) در توسعه صنعت گردشگری مذهبی در استان کهگیلویه و بویراحمد

ستار صادقی<sup>۱</sup>، مرضیه رستمی<sup>۲</sup>

<sup>۱</sup> استادیار گروه علوم اجتماعی و مطالعات فرهنگی عضو هیات علمی دانشگاه کاشان

<sup>۲</sup> دانشجوی رشته علوم اجتماعی (مطالعات فرهنگی) دانشگاه کاشان

### چکیده

هدف این پژوهش با هدف بررسی نقش مرقد مطهر حضرت بی بی حکیمه (س) در توسعه صنعت گردشگری مذهبی در استان کهگیلویه و بویر احمد به اجرا درآمده است. روش اجرای پژوهش پیمایشی بوده و جامعه آماری مسئولین و پرسنل امور مذهبی، اداره اوقاف، امور خیریه و میراث فرهنگی در شهرستان گچساران می باشد که تعداد آنها بنا بر آمارهای کسب شده ۱۲۴ نفر می باشد که با توزیع پرسشنامه (ابزار سنجش) ۲۲ سوالی به صورت تصادفی در بین نمونه آماری که از طریق جدول مورگان ۹۶ نفر انتخاب گردید. نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۵۱۰ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۲ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، همبستگی به دست آمده برای دو متغیر معنی دار می باشد در فرض دوم نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین میسر ارتباطی مرقد مطهر حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۷۷۸ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۱ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است. در فرض سوم نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۶۱۲ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۴ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است.

**واژگان کلیدی:** حضرت بی بی حکیمه (س)، توسعه صنعت گردشگری مذهبی، امکانات حرم، استان کهگیلویه و بویر احمد

## مقدمه

از دیرباز مذهب به عنوان یک انگیزه جدایی ناپذیر برای انجام سفر بوده است که به عنوان قدیمی ترین شکل سفرهای غیراقتصادی و مالی به شمار می آید، در حقیقت گردشگر مذهبی ترکیبی از مسافرت و مذهب می باشد. مراسم های فرهنگی- مذهبی به عنوان رخدادی که سبب می شود تا گردشگر به دنبال کسب تجربه از مذهب و میراث یک کشور سفر کند. بی بی حکیمه خاتون به روایتی یکی از خواهران علی بن موسی الرضا و فرزند موسی کاظم است که در روستایی به همین نام در حوالی گچساران (دهستان بی بی حکیمه) بخاک سپرده شده است و دارای زائران فراوانی است. راه دوگنبدان به باباکلان از بقعه بی بی حکیمه (س) می گذرد. (بادنج، ۱۳۷۹)

مرقد مطهر بی بی حکیمه (س) از جمله مکان هایی است که در سطح استان کهگیلویه و بویر احمد سالانه پذیرای گردشگران زیادی از استان و سایر استان های کشور می باشد به طور کلی با توجه به ارزش وجودی امام زاده بزرگ سطح گردشگری در این شهرستان خصوصا در روزهای تعطیل به اوج خود می رسد.

## بیان مساله

گردشگری مذهبی به عنوان یکی از اشکال گردشگری، از جمله پررونق ترین گردشگری ها در زمان حاضر است. بررسی پیشینه-ی مطالعات در این زمینه نشان می دهد که گردشگری مذهبی پیامدهای متنوعی دارد (فیروز جانیان و همکاران، ۱۳۹۳: صص ۱۵۵-۱۷۸)

مرقد مطهر بی بی حکیمه (س) در مکانی قرار دارد که پذیرای گردشگران بسیاری از مناطق مختلف کشور می باشد امروزه هر چه میزان امکانات در یک منطقه زیادتر باشد میزان مهاجرت گردشگران به آن منطقه بیشتر خواهد بود در این میان برای توسعه گردشگری مذهبی بی بی حکیمه (س) نیاز است که دولت اقدام به زیر ساخت هایی مناسب برای گردشگران نماید از جمله نسبت سیستم ارتباطی جاده، توسعه مکانی اطراف حرم مطهر با توجه به حجم مسافری خصوصا در ایام نوروز و ... می باشد. به طور کلی باید اذعان کرد نقش حرم مطهر بی بی حکیمه (س) در توسعه گردشگری مذهبی شهرستان بسیار بارز و غیرقابل انکار است.

گردشگری مذهبی یکی از رایج ترین اشکال گردشگری در جهان است و صاحب نظران صنعت گردشگری بر این باورند که به لحاظ موقعیت فرهنگی - مذهبی خاص ایران در میان کشورهای دیگر، گردشگری مذهبی جای رشد و توسعه بسیاری در کشور دارد؛ در ایران امکان مذهبی مقدس فراوانی وجود دارد که تعدادی در زمره آثار ثبت شده در فهرست میراث ملی نیز قرار دارند و علاوه بر داشتن جاذبه زیارتی، دارای جاذبه های فرهنگی - تاریخی نیز هستند (سقائی، ۱۳۹۲ صص ۷۳-۸۶).

استان کهگیلویه و بویراحمد با دارا بودن موقعیت استراتژیک، پیوند دهنده ناحیه گردشگری مرکز کشور به غرب و جنوب غربی و همچنین دارا بودن منابع و جاذبه های گردشگری، می تواند نقش قابل توجهی را در توسعه گردشگری مرکز، جنوب و جنوب غربی کشور داشته باشد هدف از این تحقیق شناسایی نقش حضرت بی بی حکیمه (س) در توسعه صنعت گردشگری مذهبی در استان است و مسئولین و پرسنل امور مذهبی، اداره اوقاف، امور خیریه و میراث فرهنگی در شهرستان گچساران به عنوان یک نمونه موردی مطالعه قرار گرفته و سعی شده با استفاده از تکنیک پرسشنامه نقاط قوت، ضعف و فرصت ها و تهدیدهایی که گردشگری این مکان مقدسه را تحت تاثیر قرار می دهد را بررسی کرده و سپس با ارائه راهکارهای مناسب به بهبود وضعیت فعلی کمک نماییم.

سوال اصلی که در اینجا مطرح می شود این است که نقش حضرت بی بی حکیمه (س) در توسعه صنعت گردشگری مذهبی در استان کهگیلویه و بویر احمد تا چه اندازه است.

### اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت معنوی دخت گراندقردامام موسی کاظم (ع) نزد شیعیان اهل بیت عصمت و طهارت از نقطه نظر شکل طبیعی آستانه در دل کوه و وجود آب گرم جوار آن که خاصیت پزشکی برای درمان بیماران دارد در صورت توجه می تواند قله رفیع گردشگری مذهبی در جنوب کشور باشد.

گردشگری در واقع ناشی از تفاوت ساختارهای اجتماعی است و هر جا از هر چیز، دو نوع متفاوت وجود داشته باشد، بی شک جذابیتی برای فهم نوع دیگر پدید خواهد آمد. تنوع مذاهب نیز جذابیتی برای فهم مذاهب دیگر بوجود می آورد و یک انگیزه را در گردشگران برای گردشگری مذهبی شکل می دهد. گردشگری مذهبی یکی از رایج ترین اشکال گردشگری در سراسر جهان است. جاذبه های مذهبی، زیارتگاه ها و اماکن مقدس هر ساله تعداد زیادی از گردشگران را به سوی خود جلب می کنند. در کشور ایران احترام به ائمه به نوعی ا واجبات است که آمیزه ای از باورهای سنن ایرانی و اسلامی شیعه است که ارزش های اجتماعی و فلسفی جامعه ایران در این عمل به صورت زیارت تجسم یافته است. (هادیانی و همکاران: ۱۳۹۲ صص ۲۵۵-۲۸۱)

گردشگری مذهبی یکی از انواع گردشگری است که صاحب نظران در این صنعت معتقدند به لحاظ موقعیت فرهنگی و مذهبی خاص ایران در میان کشورهای دیگر، گردشگری مذهبی جای رشد و توسعه زیادی دارد و دارای اهمیت ویژه ای است. (همان)

مرقد مطهر حضرت بی بی حکیمه (س) از جمله مکان هایی در شهرستان گچساران می باشد که ارزش و اهمیت زیادی به لحاظ گردشگری دارد. امروزه با توجه به اهمیت ویژه اماکن مقدس توسعه گردشگری مذهبی دارای اهمیت ویژه ای است.

### اهداف پژوهش

#### هدف کلی

بررسی نقش حضرت بی بی حکیمه (س) در توسعه صنعت گردشگری مذهبی در استان کهگیلویه و بویر احمد می باشد.

#### اهداف جزئی

تعیین رابطه بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری  
تعیین رابطه بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری  
تعیین رابطه بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری

### فرضیات تحقیق

بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد.  
بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد.  
بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد.

### قلمرو پژوهش

قلمرو مکانی: قلمرو مکانی این پژوهش شهرستان گچساران می باشد.  
قلمرو زمانی: قلمرو زمانی این پژوهش در سال ۱۳۹۶ می باشد.  
قلمرو موضوعی: قلمرو موضوعی این پژوهش نقش حضرت بی بی حکیمه (س) در توسعه صنعت گردشگری مذهبی در استان کهگیلویه و بویر احمد می باشد.

### روش پژوهش

روش اجرای روش این پژوهش، روش توصیفی-تحلیلی بوده و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای-اسنادی و میدانی می‌باشد.

### ابزار سنجش

ابزار سنجش پژوهش حاضر پرسشنامه ۲۲ سوالی محقق ساخته می‌باشد که بر اساس فرضیات تحقیق طراحی گردیده است.

### جامعه آماری

جامعه آماری مقاله حاضر مسئولین و پرسنل امور مذهبی، اداره اوقاف، امور خیریه و میراث فرهنگی در شهرستان گچساران می‌باشد که تعداد آنها بنا بر آمارهای کسب شده ۱۲۴ نفر می‌باشد.

### نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

نمونه آماری مقاله حاضر تعداد ۹۶ نفر از مسئولین و پرسنل امور مذهبی، اداره اوقاف، امور خیریه و میراث فرهنگی در شهرستان گچساران می‌باشد که بر اساس جدول مورگان جرسی حجم نمونه مشخص گردید. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده به نحوی که باید گفت این روش از جمله بهترین روش‌های نمونه‌گیری است چون همه اعضا شانس مساوی جهت انتخاب شدن دارند.

### تجزیه و تحلیل داده‌های آماری

با استفاده از نرم افزار آماری SPSS پرسشنامه‌ها کد گذاری شد و ضمن بررسی توصیفی داده‌ها آزمون استنباطی شامل آزمون آزمون تحلیل همبستگی پیرسون، تحلیل تی ساده و رگرسیون چند متغیره با هدف بررسی فرضیات انجام گردید.

### مبانی نظری و پیشینه تحقیق

داستان آمدن بی‌بی حکیمه خاتون به ایران به روایت ساکنان منطقه به این شرح است که بی‌بی حکیمه به دعوت علی بن موسی الرضا برای دیدار او به همراه «گل‌گل خاتون» و «کاکا مبارک» به ایران می‌آیند و در طی مسیر کفار و یا ماموران مامون به آن‌ها حمله می‌کنند، «کاکامبارک» کشته می‌شود و «بی‌بی حکیمه» و «گل‌گل خاتون» به داخل غاری که هم اکنون زیارتگاه است پناه می‌برند. این روستا در فاصله ۷۰۰ متری شرق آستانه بی‌بی حکیمه (ع) واقع شده است. منطقه بی‌بی حکیمه قبلاً به ماهور میلّاتی معروف و شهر باستانی مجاور آستانه به میشان شهرت داشت. این روستا در فاصله ۷۰۰ متری شرق آستانه بی‌بی حکیمه (ع) واقع شده است. منطقه بی‌بی حکیمه قبلاً به ماهور میلّاتی معروف و شهر باستانی مجاور آستانه به میشان شهرت داشت. (بادنج، ۱۳۷۹)

برخی بر این تصور و اذهان هستند که قدمت شهر میشان (علیا) و روستای فعلی بی‌بی حکیمه با آغاز ورود اجداد و نیاکانشان آمیخته و با افسانه‌های خودساخته و روایات عوام و اساطیر، شخصیت واقعی تسمیه و پیشینه شهر قدیم بی‌بی حکیمه (ع) را در پشت خاکریزهای ایران باستان پنهان کرده‌اند. غافل از اینکه بدانند شهر میشان (بی‌بی حکیمه فعلی) با قامت رسا برابر با هزاره سوم پیش از میلاد و آستانه مبارکه حضرت بی‌بی حکیمه بنت موسی بن جعفر (ع) قرون سوم و چهارم هجری قمری یعنی حدود بیش از یک‌هزار و دویست سال پیش را نشان می‌دهد.

به سبب محورهای امن در این مناطق و از طرفی وجود آسیاب‌ها و آب‌انبارهای قبل از دوره صفویه، کهمیشان (بی‌بی حکیمه) در قدیم از رونق تجاری ویژه‌ای برخوردار بوده است و طبعاً محل توقف و اتراق موقت مردمی از حوزه جنوب به شرق (ممسنی و فارس) بوده است. دیگر آنکه گفتار تاریخی حکایت از آن دارد که مرقد منور بی‌بی حکیمه در تنگه همین شهر باستانی در

حدود قرن چهارم هجری قمری به دستور ابومحمد حسن، نقیب ارجان که از اولاد زیدالنار فرزند موسی بن جعفر (ع) بوده و از نظر نسبی حضرت بی‌بی حکیمه (ع) عمه‌اش محسوب می‌شده است، بعید به نظر نمی‌رسد که این مرقد توسط آنان تعمیر و باز پیرایی شده است، گرچه عنقریب اکثر قراء و شهرهای مناطق خوزستان و فارس در زمین‌لرزه ویرانگر سال‌های ۴۴۴ (ق.ه) و ۴۷۸ (ق.ه) ویران شده بود.

### گردشگری مذهبی در ایران

یکی از بحث برانگیزترین موضوع‌ها در بین محققانی که به گردشگری مذهبی علاقه مندند، مفهوم آن، ارتباط بین زیارت و گردشگری و شناسایی ظرفیت‌های این نوع گردشگری است. (بروجنی و ترکمان، ۱۳۹۲ صص ۵۷-۸۰)

بناهای مذهبی و مکان‌های مقدس دورنماهای بسیار مسلط از دین و مذهب هستند. در تاریخ، زیارت مذهبی مولد واقعی اقتصاد و عاملی برای توسعه خدمات و رفع نیازهای مربوط به این مناطق توصیف شده است. به این دلیل، گاهی امروزه مکان‌های مذهبی و جاذبه‌های گردشگری از حامیان اصلی کل اقتصاد به شمار می‌روند. در حال حاضر، گردشگری مذهبی یکی از راه‌های تنوع بخشی و یارهایی از مشکلات اقتصادی تلقی شده است. جاذبه‌های مذهبی، زیارتگاه‌ها و مکان‌های مقدس هر سال تعداد زیادی از گردشگران را به سوی خود جذب می‌کنند. این امر فواید اقتصادی، اجتماعی و کالبدی زیادی را در جامعه پذیرای گردشگران مذهبی دارد. به همین منظور، برنامه ریزی با رویکرد راهبردی می‌تواند یکی از شیوه‌های بهره‌برداری از این فرصت‌ها برای مناطقی با ظرفیت‌های فرهنگی و مذهبی باشد. (رحمانی، ۱۳۹۲ صص ۴۳-۶۴)

### ضرورت‌های توسعه گردشگری مذهبی

این نوع از گردشگری یکی از رایج‌ترین اشکال گردشگری در سراسر جهان است که سابقه آن به قرون و اعصار گذشته مرتبط می‌گردد و بطور کلی شامل سفرها و بازدیدهایی می‌شود که اصلی‌ترین هدف از آنها تجربه ای مذهبی است. جاذبه‌های مذهبی، زیارتگاهها و اماکن مقدس هر ساله تعداد زیادی از گردشگران را به سوی خود جذب می‌کنند، تأسیسات اقامتی و پذیرایی این نوع از گردشگری مانند مسافرخانه‌ها و زائرسراها با توجه به بافت اجتماعی - فرهنگی و عقیدتی گردشگران و جامعه میزبان دارای ویژگی‌های خاص خود است که در هر کشوری از تنوع بسیار بالایی برخوردار می‌باشد و نکته قابل توجه در این زمینه این است که گردشگری مذهبی تنها شکل از اشکال گردشگری می‌باشد که بر موانع آب و هوایی غلبه می‌نماید. در یک تقسیم بندی کلی جاذبه‌های مذهبی را می‌توان به هشت دسته تقسیم نمود: ۱- مساجد ۲- امام زاده‌ها و بقعه‌ها ۳- آرامگاه‌ها و قبور ۴- تکیه‌ها و حسینیه‌های قدیمی ۵- آتشکده‌ها و آتشگاه‌ها ۶- صومعه‌ها و خانقاه‌ها که هر یک از این جاذبه‌های مذهبی می‌توانند دارای بعد محلی، منطقه‌ای، فرا منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی باشند. با توجه به تعریف بالا، ما در این زمینه با دو دسته مختلف از گردشگران رو به رو هستیم. دسته اول کسانی که از اماکن مقدس دین خود بازدید می‌کنند مانند مسلمانانی که به زیارت اماکن مقدس خود نظیر کعبه، عتبات عالیات و یا سایر اماکن متبرکه می‌روند و دسته دوم کسانی که از اماکن مقدس سایر ادیان دیدن می‌کنند به عنوان مثال افراد زیادی وجود دارند که مسیحی نبوده‌اند اما از کلیساهای نقاط مختلف بازدید می‌کنند و یا مسیحیانی که به دیدن معابد بودایی‌ها یا سایر ادیان می‌روند. ویژگی‌های سفرهای مذهبی: سفرهای مذهبی نیز همچون سایر سفرها دارای ویژگی‌هایی می‌باشند که در زیر به چند مورد از آنها اشاره می‌کنیم: ۱- گردشگری مذهبی دارای اثرات منفی زیست محیطی، فرهنگی - اجتماعی کمتری نسبت به سایر گونه‌های گردشگری است که شاید بخشی از این ویژگی به دلیل آموزه‌های مکاتب، ادیان و مذاهب زائران باشد و اینکه اغلب زائران افرادی آرام، اهل صلح و مطیع قانون هستند. ۲- فصلی بودن سفرهای مذهبی و اینکه بسیاری از این گونه سفرها تنها در فصل‌های خاصی صورت می‌گیرند. ۳- افرادی که دست به اینگونه سفرها می‌زنند به دلیل اینکه بیشتر در جست و جوی معنویات می‌باشند زیاد تنوع طلب نبوده و اکثراً به دنبال سادگی هستند. ۴- تمامی افراد از هر طبقه اجتماعی می‌توانند دست به اینگونه سفرها بزنند. به عبارت دیگر اینگونه سفرها مختص طبقه خاصی از اجتماع نیست. تا جایی که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه که

گردشگری در مراحل ابتدایی خود به سر می برد، برای بسیاری از طبقات اجتماعی، گردشگری مذهبی تنها فرصت سفر به شمار می آید. همچنین این وضعیت در جوامع متوسط و میانی که طبقات متوسط آن از نظر مالی و از نظر اجتماعی توانایی سفرهای طولانی را ندارند بیشتر به چشم می خورد و وقت آزاد آنها اکثراً به وسیله بازدید از اماکن مذهبی و زیارتی پر می شود. ۵- اکثر سفرهای مذهبی و زیارتی به صورت گروهی و جمعی و به صورت سازمان دهی شده صورت می گیرند. ۶- برخی از سفرهای مذهبی از لحاظ اجرای فرامین مربوط به آن دین و یا مذهب، حالت اجباری و یا تأکیدی به خود می گیرند که به ناچار تمامی افراد مومن به آن دین یا مذهب مجبور به اجرای آن سفر دسته کم برای یکبار می گردند. (دقیقا نظیر آنچه در دین اسلام مبنی بر زیارت خانه خدا که بر تمامی مسلمانان واجب است وجود دارد). ۷- مراکز مذهبی و زیارتی مکان هایی را برای دیدار و ارتباط مردم از فرهنگ ها و مناطق مختلف فراهم می کنند. ۸- تولید و فروش صنایع دستی قدیمی، طرح ها و تولیدات باستانی مناطق مختلف در مراکز مذهبی و زیارتی ۹- گردشگری مذهبی دارای جنبه های سیاسی نیز است به طوریکه بسیاری از اماکن مذهبی متعاقباً اماکن ملی نیز به شمار می آیند و بسیاری از اماکن مذهبی برای برپایی جشن های ملی مورد استفاده قرار می گیرند. (فیروزجائیان و همکاران، ۱۳۹۳: صص ۱۶۸)

### جایگاه گردشگری در فرهنگ اسلامی

در فرهنگ اسلامی، سیاحت به عنوان سیر آفاق در برابر سیر انفس مورد توجه قرار گرفته است. اسلام به انسان و نیازهای او نگاه ویژه ای دارد و آنچه را که به واقع زندگی را لذت بخش و آسان می کند و در جسم و روح و روان انسان موثر است، به رسمیت می شناسد.

در دنیای ماشینی امروز، انسان بیش از گذشته به استراحت و گردش نیازمند است تا آثار ناشی از فشارهای روحی و روانی را حتی المقدور خنثی کند؛ زیرا از این منظر، گردشگری و سیاحت یک تجربه درون گرایانه است. بشر می خواهد لحظاتی را بدست آورد که جان و روح خسته، مکدر، تاریک و متلاشی شده اش به آزادی، فراخی، لذت و زیبایی ماورایی برسد؛ می خواهد از این راه معنویت زندگی اش را تأمین و فروریختگی اش را جبران کند.

مسافرت از سنت های پسندیده در جوامع مختلف بوده است. انسان ها هنگام سفر از نقطه ای به نقطه دیگر و از زمانی به زمان دیگر در راستای رشد و کمال حرکت می کنند. قرآن کریم در آیات بسیاری بر سیر و سفر تأکید داشته و به انسان توصیه می کند که به مسافرت بپردازد. به ترتیبی که می فرماید: «قل سیروا فی الارض... فسیروا فی الارض...»

با اندک تأملی بر آیات راهگشای قرآن، به روشنی در می یابیم که با سفر کردن می توان به مطالعه آفاق و انفس و کسب علم و تجربه، خداشناسی از طریق مردم شناسی و شناخت عظمت خلقت، اعتقاد به معاد، مطالعه سنت های غلط و ضد ارزش های اسلامی و اخلاقی و همچنین عبرت آموزی از سرگذشت پیشینیان پرداخت. (سقائی، ۱۳۹۲ صص ۹۸).

از نظر قرآن علاقه مندی به کمال و تفریح و تفریح، کسب روزی حلال و رفع نیازها، تقویت حس پرستش خالق و از بین رفتن جهالت ها از دیگر فواید سفر است. از مهم ترین آیاتی که به طور مستقیم به مقول جهانگردی پرداخته است، می توان به سوره مبارکه آل عمران (آیات ۱۳۷-۱۳۸)، سوره مبارکه توبه (آیه ۴۲)، سوره مبارکه یونس (آیه ۲۲)، سوره مبارکه نحل (آیه ۸۰)، سوره مبارکه انعام (آیه ۱۱)، سوره مبارکه یوسف (آیات ۱۰۹ و ۱۱۱)، سوره مبارکه عنکبوت (آیه ۲۰) و سوره مبارکه روم (آیات ۹ و ۱۰) اشاره کرد.

زیارت بخش مهمی از فعالیت های مربوط به گردشگری مذهبی را دربرمی گیرد. اگر نگاهی به آیه ۱۵۶ سوره بقره بیندازیم، درمی یابیم که در فرهنگ اسلامی هدف اصلی از خلقت، رشد و ارتقای معنوی است؛ از این رو یکی از راه های تقویت معنویت و ایجاد ارتباط با معبود، زیارت است. انسان وقتی به معنای عمیق زیارت نامه ها توجه کند و با عشق و علاقه به زیارت بپردازد، احساس می کند از طریق مکانی که مشغول زیارت است، به معبود خود نزدیک تر شده است. بسیاری از اوقات، مسیر زیارت همراه با عشق و از خودگذشتگی است. زیارت پیوند قلبی است نه محاسبه عقلی، لذا عمق و تأثیرگذاری آن نسبت به امور مادی به مراتب بیشتر است.

آنچه زائر را به پیمودن راه ها و طی مسافت ها و تحمل رنج و سفر و استقبال از خوف و خطر وامی دارد، کشش درونی و علاقه قلبی اوست و هر جا که عشق بیاید، خستگی رخت بر می بندد.

### مذهب و گردشگری

گردشگری وسیله ای است که افراد را با مذاهب و فرهنگ های متفاوت به یکدیگر پیوند می دهد و به آنها کمک می کند تا همدیگر را با وجود تنش های سیاسی و اجتماعی، بهتر درک کنند. از نظر سازمان جهانی جهانگردی، مذهب به عنوان یکی از اصلی ترین انگیزه های سفر شناخته شده است.

از نمونه سفرهای مذهبی می توان به روز جهانی جوان اشاره کرد که به ابتکار واتیکان برای قوی تر کردن باورهای دینی در بین جوانان کاتولیک به صورت جهانی برگزار می شود. این سفر، یکی از بزرگ ترین آیین های مذهبی برای جوانان دنیا است و به عنوان نمونه در سال ۲۰۰۵ که در آلمان برگزار شد، بیش از ۴۳۵ هزار زائر از ۱۹۷ کشور در این مراسم مذهبی شرکت کردند.

در اسلام نیز، آیین حج به عنوان یکی از بزرگ ترین مراسم مذهبی جهان سالانه بیش از ۲ میلیون زائر را در شهر مکه گردهم می آورد. پیش بینی می شود که گردشگری مذهبی عربستان سعودی در دهه آینده، هر ساله از رشدی ۲۰ درصدی بهره ببرد و تا سال ۲۰۲۰، تعداد ۴۳/۲ میلیون نفر از شهرهای مکه و مدینه دیدن کنند که این امر، مستلزم ۵۰ هزار اتاق اضافی در هتل ها و ۷۴ هزار واحد مبله در این مناطق خواهد بود. (انوری، نساج، ۱۳۷۸)

### گردشگری حلال

بنا بر بررسی های سازمان جهانی گردشگری، گردشگری حلال به صورت نوع خاصی از گردشگری مذهبی، منافع کشف نشده بسیار و شانس های تجاری زیادی را به کشورهای مسلمان و به ویژه آسیای میانه ارائه می کند. گردشگری حلال، نوعی از گردشگری مذهبی است که تمام فعالیت های آن از نظر قوانین اسلامی مجاز شمرده می شود. (شکویی ۱۳۷۳، صص ۵۱۹-۵۱۸).

در این باره، واتیکان در سال ۲۰۰۷ خطوط هوایی مخصوص به زائران خود را راه اندازی کرد که می تواند الگویی برای خطوط حلال باشد. این خطوط می توانند فاکتورهایی مانند ارائه غذای حلال، در نظر گرفتن وقت نماز و ... را در برگیرند تا سفر را برای مسلمانان به ویژه هنگامی که برای زیارت و یا سایر مسائل مذهبی مسافرت می کنند، راحت تر و لذت بخش تر کند.

بر اساس آمارهای به دست آمده، مردم ایران گردشگری اسلامی (مذهبی) را در اولویت قرار می دهند. سازمان حج و زیارت به عنوان یکی از سازمان های مهم متولی گردشگری مذهبی در کشور است. این سازمان عهده دار یکی از انواع گردشگری است که نقش عمده ای را در زندگی اجتماعی ایرانیان و کشورهای اسلامی ایفا می کند. گردشگری مذهبی، علاوه بر جنبه های اقتصادی و مالی خود، باعث ارتباط اسلامی با سایر کشورها شده و تعامل بین ملل و فرهنگ هایی را که نقاط مشترکی دارند، سبب می شود. (خوارزمی ۱۳۸۸: ۱۱۴)

می توان چنین ادعا کرد که مهم ترین قسمت هماهنگی صنعت گردشگری ایران با کشورهای اسلامی یعنی تنظیم مناسبات سیاسی و دیپلماتیک بر عهده سازمان حج و زیارت است. از این رو با برنامه ریزی دقیق و صحیح می توان آن را به عنوان اساس و بنیان گردشگری فرهنگی مطرح کرد و در جهت توسعه گردشگری ملی و بین المللی به کار گرفت. (جبارنیا و همکاران ۱۳۷۱).

خلاصه اینکه با بهبود قوانین و مقررات سازمان حج و زیارت و اجرا و نظارت بر اجرای آنها، این سازمان می تواند به عنوان سازمانی که فعالیت های گردشگری مذهبی را جهت دهی، هدایت و کنترل می کند، مطرح شود و با ایفای نقش هدایتی، بخش خصوصی و مردم محلی را در انجام این امر که می تواند اوضاع اقتصادی و انگیزه های معنوی آنها را تأمین کند، یاری

رساند. از این رو تعامل با دنیای اسلام و برقراری ارتباط میان فرهنگ ها از این طریق میسر و بسیار قابل توجه است. (مقامی، ۱۳۸۷: ۱۱).

### پیشینه پژوهش

#### تحقیقات داخلی

مژگان عظیمی هاشمی، سعید شریعتی مزینانی، فائزه اعظم کاری (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان مولفه های اجتماعی - فرهنگی شهر زیارتی پایدار (مورد مطالعه: شهر مشهد) نشان دادند شهر مشهد مهم ترین قطب زیارتی و کانون عمده گردشگری مذهبی و زیارت در ایران است و به ویژه نزد شیعیان جهان نیز موقعیت ممتازی دارد و فضای کنش زیارتی سالانه میلیون ها زائر است. با عنایت به جایگاه سفرهای دینی و معنوی در گردشگری جهانی، کیفیت و شرایط مقاصد زیارتی می تواند نقش مهمی در تعمیق و بهبود کیفیت کنش زیارت داشته باشد و شرایط مناسبی برای تجربه معنوی زائر فراهم آورد. این نوشتار با عنایت به وجوه متعدد مقصد زیارتی، ابعاد فرهنگی و اجتماعی پایداری شهر زیارتی را واکاویده است.

رویکرد این مطالعه آن است که جامعه میزبان یا مجاوران، هم در بعد سخت افزاری و هم در بعد نرم افزاری، لازم است جهت ارتقای کنش زیارتی زائران و گردشگران مذهبی تمهیداتی ببیند. هشت مولفه و چهل و دو شاخص در ذیل ابعاد اجتماعی، فرهنگی و گردشگری مذهبی پایدار استنباط شد و در فرآیند تحلیل عاملی تاییدی به حک و اصلاح رسید. شاخص های مذکور در فرآیند مقایسه سلسله مراتبی به شیوه فازی رتبه بندی شد و وزن تاثیر بعد اجتماعی - فرهنگی مولفه ها و شاخص های آن در تقویت پایداری زیارت تعیین گردید. نتایج پیمایش سلسله مراتبی نشان داد که از بین هشت مولفه تایید شده در نمایه شاخص های اجتماعی - فرهنگی شهر زیارتی مطلوب که شامل امنیت، ایمنی، آموزش، فرهنگ میزبانی، هویت دینی، فضاهای مذهبی، فضاهای فرهنگی و تفریحی و سرمایه فرهنگی در شهر مشهد است، سه مولفه امنیت شهری، ایمنی و آموزش به قدری اولویت دارند که سایر مولفه ها را موقتاً بی تاثیر می کنند.

سقائی (۱۳۹۲) تحلیلی بر تاثیر صنعت حمل و نقل هوایی بر توسعه گردشگری مذهبی مورد مطالعه: فرودگاه مشهد نشان داد گردشگری مذهبی یکی از انواع گردشگری است که صاحب نظران در این صنعت معتقدند به لحاظ موقعیت فرهنگی و مذهبی خاص ایران در میان کشورهای دیگر، گردشگری مذهبی جای رشد و توسعه زیادی دارد. یکی از عوامل مهمی که در توسعه صنعت گردشگری به خصوص گردشگری مذهبی تاثیر گذار است صنعت حمل و نقل هوایی است. در حال حاضر با توجه به اهمیت فرودگاهها در جابجایی مسافران و در گیر بودن مسائل اقتصادی، صنعتی، گردشگری و... در این صنعت ضرورت دارد به بررسی نقش فرودگاه ها در تسریع فعالیتهای فوق پرداخته شود. بدین منظور در این مقاله با استفاده از اطلاعات مربوط به تعداد مسافران هوایی داخلی ورودی و خروجی ماهیانه فرودگاه مشهد (از ۱۳ شهر که دارای پرواز برنامه ای بوده اند) طی سالهای ۸۵-۱۳۸۰، رتبه بندی فعالیتهای اقتصادی و صنعتی شهرهای مذکور، تعداد گردشگران وارد شده به فرودگاه مشهد و با کاربرد مدلهای جاذبه، رگرسیون و سری زمانی و نرم افزار Spss و Itsm به تحلیل نقش عامل فاصله در تقاضای سفر هوایی به مشهد (مدل جاذبه)، تاثیر فعالیتهای اقتصادی، صنعتی و گردشگری در تقاضای سفر هوایی به مشهد (مدل رگرسیون) و پیش بینی تعداد مسافران ورودی و خروجی مشهد طی سالهای ۱۳۹۳-۱۳۸۹ (مدل سری زمانی) پرداخته شده است. نتیجه تحلیل فوق مشخص می کند مهمترین عوامل موثر در تقاضای سفرهای هوایی به شهر مشهد طی سال های فوق عامل فاصله بین مشهد و سایر شهر هایی که طی سالهای فوق به مشهد پرواز داشته اند و فعالیت گردشگری بوده است.

رنجبر دستنایی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان نشان دادند شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری مذهبی در استان چهارمحال و بختیاری (مطالعه موردی امامزاده حمزه علی در شهرستان بروجن) گردشگری مذهبی یکی از رایج ترین اشکال گردشگری در جهان است و صاحب نظران صنعت گردشگری بر این باورند که به لحاظ موقعیت فرهنگی - مذهبی خاص ایران در میان کشورهای دیگر، گردشگری مذهبی جای رشد و توسعه بسیاری در کشور دارد؛ در ایران امکان مذهبی مقدس فراوانی وجود دارد که تعدادی در زمره آثار ثبت شده در فهرست میراث ملی نیز قرار دارند و علاوه بر داشتن جاذبه زیارتی،

دارای جاذبه های فرهنگی - تاریخی نیز هستند؛ استان چهارمحال بختیاری با دارا بودن موقعیت استراتژیک، پیوند دهنده ناحیه گردشگری مرکز کشور به غرب و جنوب غربی و همچنین دارا بودن منابع و جاذبه های گردشگری، می تواند نقش قابل توجهی را در توسعه گردشگری مرکز و جنوب غربی کشور داشته باشد هدف از این تحقیق شناسایی اثرات مکان های مذهبی بر توسعه گردشگری است و امامزاده حمزه علی در شهرستان بروجن به عنوان یک نمونه موردی مطالعه قرار گرفته و سعی شده با استفاده از تکنیک SWOT نقاط قوت، ضعف و فرصت ها و تهدیدهایی که این مکان مقدسه را تحت تاثیر قرار می دهد را بررسی کرده و سپس با ارائه راهکارهای مناسب به بهبود وضعیت فعلی کمک نماییم روش این پژوهش، توصیفی- تحلیلی بوده و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای- اسنادی و میدانی می باشد. نتایج پژوهش نشان می دهد منطقه مورد مطالعه با ۲۹ نقطه قوت و امتیاز وزنی ۳/۸۳۳ و ۱۰ فرصت و امتیاز وزنی ۳/۳۵۹ در مقابل ۱۶ نقطه ضعف و امتیاز وزنی ۳/۲۶۲۲ و ۱۴ تهدید و امتیاز وزنی ۲/۹۷۴ توانمندی های نسبتا بالایی را برای توسعه گردشگری مذهبی در استان چهارمحال و بختیاری برخوردار می باشد و در صورت برنامه ریزی دقیق برای این توانمندی های و مهم تر از همه اجرای دقیق این برنامه ها، می توان زمینه های توسعه گردشگری را در این استان فراهم سازد.

### تجزیه و تحلیل داده های آماری

#### آمار توصیفی

بر اساس یافته های تحقیق همانگونه که در جدول زیر مشخص شده است، ۸۱/۲۵٪ پاسخگویان مرد و ۱۸/۷۵٪ آنان زن می باشد.

جدول ۱. توزیع فراوانی بر حسب جنسیت پاسخگویان

شاخص ها	فراوانی	درصد	درصد معتبر
مرد	۷۸	۸۱/۲۵	۸۱/۲۵
زن	۱۸	۱۸/۷۵	۱۸/۷۵
تعداد	۹۶	۱۰۰.۰	

منبع: یافته های تحقیق

بر اساس یافته های تحقیق همانگونه که در جدول زیر مشخص شده است، ۹۶/۸۷٪ پاسخگویان میان اعتقادات شان را به کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) در سطح خیلی زیاد و ۳/۱۳٪ آنان در سطح زیاد اعلام کرده اند.

جدول ۲. توزیع فراوانی بر حسب میان اعتقادات پاسخگویان به کرامات حضرت بی بی حکیمه

شاخص ها	فراوانی	درصد	درصد معتبر
خیلی زیاد	۹۳	۹۶/۸۷	۹۶/۸۷
زیاد	۳	۳/۱۳	۳/۱۳
تعداد	۹۶	۱۰۰.۰	

منبع: یافته های تحقیق

بر اساس یافته های تحقیق همانگونه که در جدول زیر مشخص شده است، ۷۷/۰۸٪ پاسخگویان از وضعیت گردشگری مذهبی در استان در سطح خیلی زیاد رضایت داشته اند، ۱۲/۵٪ آنان در سطح زیاد، ۸/۳۳٪ در حد متوسط و ۲/۰۸٪ در حد کمی رضایت داشته اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی بر حسب میان رضایت از وضعیت گردشگری مذهبی در استان به طور کلی

شاخص ها	فراوانی	درصد	درصد معتبر
خیلی زیاد	۷۴	۷۷/۰۸	۷۷/۰۸
زیاد	۱۲	۱۲/۵	۱۲/۵
متوسط	۸	۸/۳۳	۸/۳۳
کم	۲	۲/۰۸	۲/۰۹
تعداد	۹۶	۱۰۰.۰	

منبع: یافته های تحقیق

## یافته های استنباطی

فرضیه اول: بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد. جدول زیر نشان دهنده نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه اول می باشد. نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۵۱۰ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۲ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، همبستگی به دست آمده برای دو متغیر معنی دار می باشد پس فرض  $H_1$  پذیرفته می شود؛ به عبارت دیگر، رابطه معنی داری بین دو متغیر کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش با احتمال ۹۸٪ تایید می شود؛ و نتیجه ای که حاصل می شود این است که سطح اعتقادات بالای مردم به کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) باعث توسعه صنعت گردشگری شده است.

جدول ۴. آزمون همبستگی بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری

متغیر ها	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری	۹۶	۰/۵۱۰	۰/۰۰۲

منبع: یافته های تحقیق

فرضیه دوم: بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد. جدول زیر نشان دهنده نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه دوم می باشد. نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۷۷۸ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۱ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، همبستگی به دست آمده برای دو متغیر معنی دار می باشد پس فرض  $H_1$  پذیرفته می شود؛ به عبارت دیگر، رابطه معنی داری بین دو متغیر میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش با احتمال ۹۹٪ تایید می شود؛ و نتیجه ای که حاصل می شود این است که هر چه سطح سیستم ارتباطی و جاده ای استان مقدس حضرت بی بی حکیمه (س) با کیفیت بالاتر و گسترده تر باشد باعث توسعه صنعت گردشگری می شود.

جدول ۵. آزمون همبستگی بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری

متغیرها	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری	۹۶	۰/۷۷۸	۰/۰۰۱

منبع: یافته های تحقیق

فرضیه سوم: بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد. جدول زیر نشان دهنده نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه سوم می باشد. نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۶۱۲ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۴ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، همبستگی به دست آمده برای دو متغیر معنی دار می باشد پس فرض  $H_1$  پذیرفته می شود؛ به عبارت دیگر، رابطه معنی داری بین دو متغیر توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش با احتمال ۹۶٪ تایید می شود؛ و نتیجه ای که حاصل می شود این است که هر چه سطح توسعه امکانات آستان مقدس حرم حضرت بی بی حکیمه (س) با کیفیت بالاتر و گسترده تر باشد باعث توسعه صنعت گردشگری می شود.

جدول ۶. آزمون همبستگی بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س)

متغیرها	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س)	۹۶	۰/۶۱۲	۰/۰۰۴

منبع: یافته های تحقیق

## تحلیل آزمون تی ساده<sup>۱</sup>

جدول ۷. تحلیل آزمون تی

ردیف	آزمون شاخص ها	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	مقدار T	سطح معنی داری	تعداد
۱	کرامات حضرت بی بی حکیمه (س)	۷/۹	۰/۴۱۵	۰/۰۳۸	۰/۸۸	۰/۰۰۰	۹۶
۲	توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س)	۵/۵۲	۰/۳۵۲	۰/۲۱۸	۰/۶۶۲	۰/۰۰۱	۹۶
۳	میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س)	۵/۳۷	۰/۵۴۱	۰/۶۲۲	۱/۰۵۴	۰/۰۰۱	۹۶

بر اساس یافته های جدول فوق می توان دریافت همه عوامل و شاخص های ذکر شده در توسعه صنعت گردشگری تاثیر مثبت و معنی دار دارند بر اساس یافته های پژوهش به استناد جدول فوق و با توجه به سطح معنی داری متغیرها به ترتیب کرامات حضرت بی بی حکیمه (س)، توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س)، میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) تاثیر گذارند.

<sup>1</sup> - sample t.test

### نتیجه گیری

امروزه صنعت گردشگری نقش موثری در توسعه اقتصادی کشورها دارد صاحب نظران صنعت گردشگری بر این باورند که به لحاظ موقعیت فرهنگی - مذهبی خاص کشورمان در میان کشورهای دیگر، توریسم مذهبی جای رشد و توسعه بسیاری در کشور ما دارد، کشور ایران در تمام حوزه های مذهبی دنیا، توانایی جذب توریسم را دارد و فضای خاص فرهنگی موجود، توسعه توریسم مذهبی - فرهنگی را در آن امکان پذیر می کند.

ایران علاوه بر حضور پرفیض حرم های اسلامی، دارای معابد و کلیساهای بی بدیلی است که در کشورهای دیگر وجود ندارد. به طور مثال قدیمی ترین کلیسای جهان در ایران قرار دارد. همچنین می توان با توجه به حضور ادیان توحیدی متفاوت و وجود پیروان و معتقدان بسیار آنها در ایران، انواع توریسم مذهبی را در کشور ایجاد کرد. همان گونه که مسلمانان سالانه به سفرهای متعدد مذهبی مثل، سفر حج، عتبات عالیات و اماکن مقدسه کشور سوریه می روند و اثرات مختلف در این مناطق بر جای می گذارند، ایران نیز می تواند جزء اهداف گردشگری بسیاری از مسلمانان جهان به شمار آید.

امروز به دلیل اثرات چشم گیری که فعالیت های گردشگری در اقتصاد مناطق پذیرنده گردشگران بر جای می گذارد، توجه فراوانی به این زمینه از فعالیت معطوف می گردد. شهرستان گچساران با وجود قابلیت ها و پتانسیل های گردشگری فراوان خصوصاً مرقد مطهر حضرت بی بی حکیمه (س) است، لذا شناخت جاذبه های گردشگری این شهرستان و برنامه ریزی متناسب با شرایط اجتماعی و فرهنگی شهرستان ضروری به نظر می رسد.

### یافته های پژوهش

بر اساس یافته های تحقیق همانگونه که در جداول فوق مشخص شده است، ۸۱/۲۵٪ پاسخگویان مرد و ۱۸/۷۵٪ آنان زن می باشد.

بر اساس یافته های تحقیق همانگونه که در تحلیل مشخص شده است، ۹۶/۸۷٪ پاسخگویان میان اعتقادات شان را به کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) در سطح خیلی زیاد و ۳/۱۳٪ آنان در سطح زیاد اعلام کرده اند.

بر اساس یافته های تحقیق همانگونه که در تحلیل مشخص شده است، ۷۷/۰۸٪ پاسخگویان از وضعیت گردشگری مذهبی در استان در سطح خیلی زیاد رضایت داشته اند، ۱۲/۵٪ آنان در سطح زیاد، ۸/۳۳٪ در حد متوسط و ۲/۰۸٪ در حد کمی رضایت داشته اند.

فرضیه اول: بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد. جدول زیر نشان دهنده نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه اول می باشد. نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۵۱۰ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۲ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، همبستگی به دست آمده برای دو متغیر معنی دار می باشد پس فرض  $H_1$  پذیرفته می شود؛ به عبارت دیگر، رابطه معنی داری بین دو متغیر کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش با احتمال ۹۸٪ تایید می شود؛ و نتیجه ای که حاصل می شود این است که سطح اعتقادات بالای مردم به کرامات حضرت بی بی حکیمه (س) باعث توسعه صنعت گردشگری شده است.

فرضیه دوم: بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد. جدول زیر نشان دهنده نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه دوم می باشد. نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری، ۰/۷۷۸ می باشد. سطح معنی داری به دست آمده، ۰/۰۰۱ می باشد که کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، همبستگی به دست آمده برای دو متغیر معنی دار می باشد پس فرض  $H_1$  پذیرفته می شود؛ به عبارت دیگر، رابطه معنی داری بین دو متغیر میسر ارتباطی حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش با احتمال ۹۹٪

تایید می‌شود؛ و نتیجه‌ای که حاصل می‌شود این است که هر چه سطح سیستم ارتباطی و جاده‌ای آستان مقدس حضرت بی بی حکیمه (س) با کیفیت بالاتر و گسترده‌تر باشد باعث توسعه صنعت گردشگری می‌شود. فرضیه سوم: بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنا دار وجود دارد. جدول زیر نشان‌دهنده نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه سوم می‌باشد. نتایج آزمون، بیانگر این است که ضریب همبستگی بین دو متغیر بین توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری،  $0/612$  می‌باشد. سطح معنی‌داری به دست آمده،  $0/004$  می‌باشد که کوچکتر از  $0/05$  است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، همبستگی به دست آمده برای دو متغیر معنی‌دار می‌باشد پس فرض  $H_1$  پذیرفته می‌شود؛ به عبارت دیگر، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر توسعه امکانات حرم حضرت بی بی حکیمه (س) و توسعه صنعت گردشگری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش با احتمال ۹۶٪ تایید می‌شود؛ و نتیجه‌ای که حاصل می‌شود این است که هر چه سطح توسعه امکانات آستان مقدس حرم حضرت بی بی حکیمه (س) با کیفیت بالاتر و گسترده‌تر باشد باعث توسعه صنعت گردشگری می‌شود.

### فهرست منابع

۱. امینی، فضل‌الله مجله آینده، سال شانزدهم، آذر تا اسفند ۱۳۶۹، شماره ۹-۱۲.
۲. انوری نساج، مصطفی، (۱۳۷۸)، مقاله مشکلات گردشگران و امنیت اجتماعی، تهران، کاوش.
۳. ایزدی، حسین (۱۳۸۸)، دیدگاه‌های نو در گردشگری مذهبی اماکن متبرکه، انتشارات دانش چاپ هفتم.
۴. بادنج، معصومه (۱۳۷۹). «بی بی حکیمه». دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، قم، انتشارات صدرا.
۵. جبار نیا و همکاران، محمدرضا و هادی محمودی نژاد (۱۳۷۱) بررسی یک ضرورت: التزام تحقق پذیری شهرسازی الکترونیک: مفاهیم و چالش‌ها همایش گردشگری الکترونیک مهر.
۶. خوارزمی، جمعلی و روفیا مجیدی (۱۳۸۸) چشم انداز گردشگری سواحل جنوبی دریای خزر و آثار آن بر توسعه ی شهرها و روستاهای منطقه طالع موردی: شهرستان تنکابن، مجموعه مقالات اولین همایش سراسری نقش صنعت گردشگری در توسعه استان مازندران، تهران: انتشارات رسانش.
۷. رضائی محمدرضا، امیررضا خاوریانگرمسیر، مهدی علیان (۱۳۹۳) تحلیلی بر برنامه ریزی راهبردی گردشگری آیین‌های شیعی با تاکید بر توان‌های بالقوه مراسم محرم (مطالعه موردی شهر تفت) نشریه برنامه ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۸، بهار صص ۱۷۹-۲۰۱.
۸. سقائی محسن (۱۳۹۲) تحلیلی بر تاثیر صنعت حمل و نقل هوایی بر توسعه گردشگری مذهبی مورد مطالعه: فرودگاه مشهد فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۱۰، پاییز صص ۷۳-۸۶.
۹. سقایی مهدی، زهره جوانبخت قهفرخی، عزت‌الله مافی (۱۳۹۱) تحلیل نقش مراکز خرید در رابطه با گردشگری و زیارت در کلانشهرها (مطالعه موردی: کلانشهر مشهد) فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، شماره ۸، تابستان صص ۷۷.
۱۰. شکویی، امیرهوشنگ، (۱۳۷۳) گردشگری مذهبی: مدرسه عالی خدمات جهانگردی و اطلاعات، ۱۳۵۰.
۱۱. عظیمی هاشمی مژگان، سعید شریعتی مزینانی، فائزه اعظم کاری (۱۳۹۱) مولفه‌های اجتماعی - فرهنگی شهر زیارتی پایدار (مورد مطالعه: شهر مشهد) مجله مطالعات اجتماعی ایران، شماره ۲۰، پاییز و زمستان صص ۱۳۱-۱۵۶.
۱۲. فیروزجائیان علی اصغر، ندا یوسفی، سیداحمد میرمحمدتبار (۱۳۹۳) تحلیل کارکردی گردشگری مذهبی در ایران (فراتحلیلی از تحقیقات موجود) نشریه برنامه ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۸، بهار صص ۱۵۵-۱۷۸.

# Investigating the Role of Bibi Hakimeh (S.A) Shrine in Developing the Religious Tourism Industry in Kohgiluyeh and Boyer Ahmad Province

Sattar Sadeghi<sup>1</sup>, Marzieh Rostami<sup>2</sup>

1. Assistant professor of the Department of Social Sciences and Cultural Studies, Faculty Member of Kashan University

2. student of social sciences (cultural studies) of Kashan University

---

## Abstract

The purpose of this study is to investigate the role of Hazrat Bibi Hakimeh (S.A) in the development of the religious tourism industry in Kohgiluyeh and Boyer Ahmad province. The survey method has been used in this research and the study population consists of the officials and personnel of the cultural affairs, the Department of Charity and Cultural Heritage in Gachsaran city with a total number of 124 people, among whom 96 people were randomly selected as the sample size using the Morgan table and through distribution of a 22-item questionnaire among them. The results of the test indicate that the correlation coefficient between the two variables "miracles of Bibi Hakimeh (S.A)" and "the tourism industry development" is 0.510. The significance level is 0.002, which is smaller than 0.05. Therefore, the correlation obtained for the two variables is significant at 95% confidence level. As for the second hypothesis, the results of the test indicate that the correlation coefficient between the two variables "the road path of Bibi Hakimeh (SA)" and "the tourism industry development" is 0.778. The significance level obtained is 0.02, which is smaller than 0.05. As for the third hypothesis, the results of the test indicate that the correlation coefficient between the two variables "development of the facilities of the shrine of Bibi Hakimeh (S.A)" and "the tourism industry development" is 0.612. The significance level is 0.04, which is smaller than 0.05.

**Keywords:** Bibi Hakimeh (S.A), development of the religious tourism industry, shrine's facilities, Kohgiluyeh and Boyer Ahmad province

---